

Wzrost korupcji w otoczeniu Aleksandra Łukaszenki (2022–2025)

Copyright © Centrum Europy Wschodniej UMCS

REDAKCJA NAUKOWA:

Prof. dr hab. Walenty Baluk

Dr Nadia Gergało-Dąbek

PROJEKT OKŁADKI I STRON TYTUŁOWYCH:

Mgr Barbara Targońska

WYDAWCA:

**Centrum Europy Wschodniej
Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie**

ul. Głęboka 45, 20-612 Lublin,
tel. (+48) 81 537 25 04
cew@mail.umcs.pl
<http://www.cew.umcs.pl>

KOMENTARZE / POLITYKA Nr 43

Mykhailo Zaslavskyi

**Wzrost korupcji w otoczeniu Aleksandra Łukaszenki
(2022–2025)**

LUBLIN, wrzesień 2025

Wstęp

Sytuacja polityczna na Białorusi pod rządami Aleksandra Łukaszenki odznacza się utrwalonym autorytaryzmem, w którym procesy demokratyczne, zwłaszcza wybory, zostały sprowadzone do roli instrumentu legitymizacji władzy. Liczne raporty organizacji międzynarodowych wskazują na systematyczne naruszanie standardów demokratycznych oraz ograniczanie swobód obywatelskich, w tym wolności słowa, zgromadzeń i stowarzyszeń. Wydarzenia związane z wyborami prezydenckimi w 2020 r. zapoczątkowały nową falę represji wobec społeczeństwa obywatelskiego i opozycji politycznej, co w konsekwencji doprowadziło do dalszej konsolidacji władzy autorytarnej. Z kolei poparcie reżimu dla pełnoskalowej inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r. przyczyniło się do intensyfikacji represji wewnętrznych oraz do pogłębienia izolacji międzynarodowej Białorusi. Skutkowało to brutalnymi prześladowaniami przeciwników, aktywistów i niezależnych dziennikarzy, faktycznie ustanawiając w państwie dyktaturę. W tym kontekście system sądowniczy i inne instytucje państwowe utraciły całkowicie swoją niezależność, nie zapewniając żadnej skutecznej kontroli nad nieograniczoną władzą Łukaszenki.^{1,2}

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera problem korupcji w elitach władzy, która w latach 2022–2025 uległa znacznemu nasileniu i stała się jednym z kluczowych mechanizmów utrzymywania lojalności politycznej oraz stabilności reżimu.

Ewolucja środowiska korupcyjnego i degradacja instytucjonalna

Indeks Percepcji Korupcji (Corruption Perception Index – CPI) publikowany przez Transparency International jest wiodącym globalnym wskaźnikiem postrzegania korupcji w sektorze publicznym. Analiza danych za lata 2022–2024 wskazuje na znaczne pogorszenie pozycji Białorusi. W 2024 r. jej wskaźnik wyniósł 33 pkt, co oznacza spadek o 4 pkt w porównaniu do 2023 r. W rezultacie Białoruś zajęła 114. miejsce wśród 180 państw

¹ *Freedom in the World 2024. Belarus*, Freedom House, <https://freedomhouse.org/country/belarus/freedom-world/2024> [dostęp: 22.07.2025].

² Shraibman, A., Ziniakova, T., *Nations in Transit 2024. Belarus*, Freedom House, <https://freedomhouse.org/country/belarus/nations-transit/2024> [dostęp: 22.07.2025].

świata. Ogólnie rzecz biorąc, w ciągu ostatnich czterech lat Białoruś straciła 14 pkt w tym indeksie, co wskazuje na utrzymującą się negatywną tendencję³.

Funkcjonowanie systemu sądownictwa na Białorusi również nie jest zgodne z zasadami niezależności. Sądy nie są w stanie obiektywnie rozpatrywać spraw, ponieważ działają pod bezpośrednim wpływem i kierownictwem prezydenta. Ten brak niezależności sądownictwa jest istotnym czynnikiem odstraszać kapitał zagraniczny i podważającym zaufanie do systemu prawnego. Równolegle niezależne media i organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które tradycyjnie pełnią funkcję „strażników” w walce z korupcją, są systematycznie prześladowane, likwidowane lub zmuszane do opuszczenia kraju. Przykładem jest Niezależne Białoruskie Centrum Śledcze, które prowadziło ważne śledztwa. We wrześniu 2023 r. zostało ono uznane za „organizację ekstremistyczną”, a jego materiały informacyjne – za „ekstremistyczne” w październiku 2022 r. Takie działania uniemożliwiają skuteczne monitorowanie i ujawnianie przypadków korupcji. Likwidacja niezależnych „strażników” eliminuje kontrolę zewnętrzną, a ukrywanie danych uniemożliwia monitorowanie wewnętrzne, tworząc warunki do nieograniczonego rozkwitu korupcji.

Jednocześnie w latach 2022–2023 na Białorusi przeprowadzono szereg zmian legislacyjnych, które przyczyniły się do dalszej koncentracji władzy w rękach Łukaszenki i stworzenia sprzyjających warunków do instytucjonalizacji korupcji. Poprawki do Konstytucji i nowa ustawa o prezydenturze zapewniły mu immunitet osobisty i dożywotni wpływ poprzez kontrolę nad „Ogólnobiałoruskim Zgromadzeniem Ludowym”. Równolegle ograniczenia prawne dla partii politycznych i inwestorów zagranicznych wyeliminowały konkurencję polityczną i zapewniły mechanizmy prawne do redystrybucji własności na korzyść podmiotów lojalnych wobec władzy. W ten sposób instrumenty prawne są coraz częściej wykorzystywane jako środek kontroli politycznej i korupcyjnego wzbogacania się.

Mechanizmy korupcyjnego wzbogacania się reżimu

Korupcja na Białorusi przejawia się poprzez szereg złożonych mechanizmów, które nie tylko sprzyjają wzbogacaniu się rządzącej elity, ale także służą jako narzędzie kontroli politycznej. Państwo kontroluje co najmniej 70% gospodarki Białorusi, co stwarza szerokie możliwości dla korupcji i nadużyć, wspieranych brakiem przejrzystości i odpowiedzialności w rządzie. Łukaszenka i jego najbliższe otoczenie kontrolują prywatne przedsiębiorstwa,

³ *Corruption Perceptions Index 2024. Belarus*, Transparency International, <https://www.transparency.org/en/countries/belarus> [dostęp: 23.07.2025].

które otrzymują preferencje od rządu, zapewniające im monopolistyczną pozycję i znaczne zyski. Wpływowi oligarchowie korzystają z ochrony rządu i dostosowywania przepisów regulacyjnych w ich interesach, co jest częścią niepisanych porozumień dotyczących przekierowywania przepływów finansowych do Łukaszenki⁴.

Natomiast zarzuty o korupcji są często wykorzystywane przez reżim jako narzędzie represji politycznych wobec przeciwników reżimu – polityków, dziennikarzy i obrońców praw człowieka. Przykładem tego jest sprawa byłego dyrektora Belgazprombanku Wiktor Babaryki, konkurenta politycznego Łukaszenki, który został skazany na 14 lat więzienia za rzekome pranie brudnych pieniędzy, łapówkarstwo i uchylanie się od płacenia podatków w zamkniętym procesie sądowym w 2021 r., mimo że się nie przyznał i nie było na to żadnych dowodów.

Warto podkreślić, że w odpowiedzi na międzynarodowe sankcje Białoruś aktywnie opracowuje i wdraża mechanizmy ich obejścia, co również stanowi źródło korupcyjnego wzbogacania się. Jednym z takich mechanizmów jest tzw. „import równoległy”, w ramach którego towary, importowane przez Białoruś, są przekazywane do Rosji bez wiedzy lub zgody producenta, omijając w ten sposób ograniczenia. Po wprowadzeniu dodatkowych sankcji w 2022 r. za udział w wojnie Rosji przeciwko Ukrainie władze Białorusi utajniły publiczne dane dotyczące eksportowanych towarów i krajów eksportu. Zrobiono to rzekomo w celu utrudnienia wykrywania ukrytego eksportu. Obejmuje to również ukrywanie statystyk handlu zagranicznego dotyczących eksportu potasu, ropy naftowej, produktów ropopochodnych i maszyn. Decyzja o utajnieniu danych dotyczących eksportu jest świadomą polityką mającą na celu ukrycie skali obejścia sankcji i nielegalnych przepływów finansowych. Na podstawie dostępnych danych można na przykład przedstawić fakt, że Białoruś jest jednym z kluczowych eksporterów soli potasowej, a sankcje USA (od sierpnia 2021 r.) i zakaz tranzytu przez Litwę (od lutego 2022 r.) znacząco wpłynęły na jej eksport⁵. Jednak białoruski potas nadal jest eksportowany przez Rosję do Chin, Indonezji i Brazylii, co świadczy o stosowaniu nieoficjalnych alternatywnych kanałach dystrybucji czy maskowanych transakcjach handlowych w celu obejścia sankcji⁶.

⁴ 2024 *Investment Climate Statements: Belarus*, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/belarus/> [dostęp: 23.07.2025]

⁵ Львовський, Л., *Добрива знаходять вихід*, „IPG”, 8 listopada 2023, <https://www.ipg-journal.io/ua/rubriki/ekonomika-ta-ekologija/dobryva-znakhodjat-vikhid-1927/> [dostęp: 23.07.2025].

⁶ Савчук, М., *Бізнесмен зі Львова: перевалка в Санкт-Петербурзі, білоруський кум та авто для топів «Газпрому»*, „Радіо Свобода”, 8 sierpnia 2024, <https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-bilorus-kaliy-biznesmen-bobyr-avto-hazprom/33065280.html> [dostęp: 23.07.2025].

Korupcja a stabilność wewnętrzna i relacje międzynarodowe Białorusi

Wysoki poziom korupcji ma bezpośredni negatywny wpływ na rozwój gospodarczy kraju, korelując z nieefektywnością wydatków publicznych, niewłaściwą dystrybucją zasobów i niekorzystnym otoczeniem biznesowym. Takie warunki utrudniają przyciąganie inwestycji zagranicznych, wyczerpują zasoby państwowe i hamują ogólny rozwój gospodarczy.

W 2022 r. PKB Białorusi spadł o 4,7%, co stanowiło największy roczny spadek od połowy lat 90. XX w., faktycznie przywracając gospodarkę do poziomu z roku 2012. Sankcje nałożone na sektor bankowy uniemożliwiły operacje w twardej walucie, co doprowadziło do niewywiązania się z zobowiązań zagranicznych w 2022 r. Wysoki poziom korupcji sam w sobie hamuje rozwój gospodarczy. Dodanie do tego sankcji międzynarodowych wywołuje negatywny efekt synergiczny, prowadzący do stagnacji gospodarczej i pogłębienia izolacji, co czyni gospodarkę Białorusi jeszcze bardziej wrażliwą⁷.

Na poziomie politycznym Białoruś pozostaje współuczestnikiem agresji Rosji przeciwko Ukrainie, udostępniając swoje terytorium i infrastrukturę. W 2023 r. państwo stało się bazą dla rosyjskiej taktycznej broni jądrowej i najemników z prywatnej firmy wojskowej „Wagner”. Wzrost zależności gospodarczej i politycznej Białorusi od Rosji jest nie tylko konsekwencją geopolityczną, ale także czynnikiem sprzyjającym korupcji. Rosja, będąca krajem o wysokim poziomie korupcji, stanowi dla Białorusi „wzór” i „partnera” w zakresie obejścia sankcji i prowadzenia działalności gospodarczej w szarej strefie. Ta zależność stwarza nowe możliwości korupcyjnego wzbogacania się poprzez wspólne mechanizmy i zmniejsza motywację do walki z korupcją, ponieważ przejrzystość może zagrozić tym „strategicznym” relacjom.

Dane wyraźnie wskazują na związek między korupcją, łamaniem praw człowieka i upadkiem demokracji. Nie są to trzy odrębne problemy, lecz wzajemnie wzmacniające się elementy autorytarnego reżimu Aleksandra Łukaszenki. Korupcja zapewnia środki finansowe na utrzymanie aparatu represji, a represje eliminują wszelkie możliwości nadzoru obywatelskiego i rozliczalności, umożliwiając rozkwit korupcji. Tworzy to samonapędzający się system, w którym każdy element napędza pozostałe, umacniając władzę reżimu.

⁷ *Guidance. Overseas business risk: Belarus*, GOV.UK, 12 marca 2024, <https://www.gov.uk/government/publications/overseas-business-risk-belarus/overseas-business-risk-belarus> [dostęp: 23.07.2025].

Z kolei społeczność międzynarodowa zareagowała na działania białoruskiego reżimu wprowadzeniem sankcji i zawieszeniem współpracy. Organizacje międzynarodowe, takie jak Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju oraz Europejski Bank Inwestycyjny, zawiesiły swoją działalność na Białorusi lub wstrzymały nowe inwestycje. Stany Zjednoczone i Unia Europejska wprowadziły liczne sankcje wobec białoruskich przedsiębiorstw państwowych, urzędników i osób powiązanych z reżimem. Chociaż sankcje międzynarodowe mają na celu wywarcie presji na reżim, to jednocześnie stymulują go do adaptacji i opracowywania nowych, bardziej złożonych mechanizmów korupcyjnych. Zamiast całkowicie izolować Białoruś, sankcje zmuszają reżim do poszukiwania sposobów na ich obejście, co często prowadzi do tworzenia nowych powiązań w szarej strefie i pogłębiania korupcji. Świadczy to o ograniczonej skuteczności sankcji w bezpośrednim powstrzymywaniu korupcji, ponieważ reżim wykorzystuje je jako wyzwanie do wprowadzania innowacji w nielegalnych praktykach.

Podsumowanie

W latach 2022–2025 wpływ korupcji w otoczeniu Aleksandra Łukaszenki na Białorusi nie tylko się wzmocnił, ale także ewoluował, stając się nieodłącznym elementem zarządzania. Korupcja na Białorusi funkcjonuje nie jako anomalia, ale jako systemowy instrument, który pozwala reżimowi konsolidować władzę, zapewniać lojalność elit, tłumić odmienne poglądy poprzez politycznie motywowane oskarżenia i pozasądowe wywłaszczanie środków. Takie podejście do zarządzania sprawia, że korupcja nie jest tylko problemem, ale fundamentalnym elementem przetrwania i kontroli reżimu.

Bez znaczących zmian wewnętrznych lub zewnętrznych, które mogłyby zachwiać obecnym układem sił, należy spodziewać się, że korupcja na Białorusi będzie nadal miała charakter systemowy. Reżim prawdopodobnie będzie nadal wykorzystywał korupcję jako narzędzie kontroli i przetrwania, dostosowując się do presji międzynarodowej i pogłębiając współpracę z Rosją w celu obejścia sankcji. Może to doprowadzić do dalszej izolacji państwa, stagnacji gospodarczej i nasilenia represji, co będzie miało długotrwałe negatywne skutki dla narodu białoruskiego i jego przyszłości.